

Globalni i lokalni urbani prostori u Beogradu: Percepcija socio-prostornih promena i nejednakosti

Vera Backović¹

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet, Beograd, Srbija

Globalno ekonomsko povezivanje uz dominaciju neoliberalizma oblikuje urbanu strukturu savremenih gradova. Među različitim strategijama preduzetničke urbane politike izdvaja se potrošnja urbane različitosti koja obuhvata kombinovanje globalno standardizovanih prostora i lokalnih dok se transformiše gradski prostor u skladu sa zahtevima kapitala. U radu se analizira percepcija socio-prostornih promena u Beogradu koje se mogu pratiti na dva nivoa: prvi obuhvata socio-prostorne nejednakosti, a drugi nastanak globalno standardizovanih i lokalno specifičnih urbanih prostora. Analiza se zasniva na podacima kvalitativnog istraživanja „Teritorijalizacija transnacionalnih diskursa i praksi u Beogradu“, koje je Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beograd realizovao krajem 2018. i početkom 2019. godine na uzorku 42 stručnjaka. Polovina intervjuisanih stručnjaka su strani državljani koji su tada živeli i radili u Beogradu, dok drugu polovinu čine lokalni stanovnici čiji je posao povezan sa stranim kompanijama ili institucijama. Prilikom analize kvalitativnih podataka korišćen je program MAXQDA. Istraživački nalazi pokazuju da ispitanici prepoznaju socio-prostornu diferencijaciju i kritikuju komercijalizaciju gradskog prostora, dok se među lokalno specifičnim prostorima izdvajaju kafana i pijaca.

KLJUČNE REČI: socio-prostorne nejednakosti / komercijalizacija / globalno standardizovani prostori / lokalni prostori / Beograd

Korespondencija: vera.backovic@f.bg.ac.rs; Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet, Čika Ljubina 18–20, Beograd, Srbija

¹ ORCID  <https://orcid.org/0000-0003-4850-9247>

Uvod

Potrošnja urbane različitosti zasniva se na privatizaciji i komercijalizaciji prostora, najčešće kombinujući globalno standardizovane i lokalne prostore. Afirmacija lokalnih specifičnosti kako bi se istakle osobenosti pojedinačnih prostora – gradova i regiona, u službi je privlačenja mobilnog kapitala i ljudi (Harvi, 2013). U radu se analizira percepcija urbane transformacije, preko dimenzija socio-prostorne nejednakosti i prisustva globalno standardizovanih i lokalno specifičnih urbanih prostora u Beogradu. Prvi cilj rada je da se utvrdi kako stručnjaci percipiraju socio-prostorne nejednakosti, a drugi cilj je usmeren na percepciju globalno standardizovanih i lokalno specifičnih urbanih prostora. Analiza je urađena na osnovu poslustrukturisanih intervjua sa stručnjacima u okviru kvalitativnog istraživanja „Teritorijalizacija transnacionalnih diskursa i praksi u Beogradu“¹ Instituta za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Teorijski okvir

Savremeni gradovi su mesta upravljanja globalnom ekonomijom i koncentracije globalnog kapitala, kao takvi oni predstavljaju i prostor lokalne materijalizacije ovih tokova – prostor mesta (Sassen, 1995; Castells, 2000; Brenner, 2019). Na globalnom nivou formirana je hijerarhizovana mreža gradova na čijem vrhu su nalaze centri globalne ekonomije (Friedmann, 1995; Sassen, 1995), a društvene podele kapitalističkog društva artikulišu se i na nivou pojedinačnih gradova sa manje ili više izraženim podelama i društveno-prostornim hijerarhijama (Krätke, 2014). Kreirana polarizacija i dualizacija prostora na poslovne četvrti, prostore potrošnje, ekskluzivne rezidencijalne komplekse i geta, susedstva marginalizovanih i siromašnih manifestuje i polarizovanu društvenu strukturu (Castells, 1989; Sassen, 1996). Globalna mobilnost kapitala i ljudi zahteva da se gradovi percipiraju pre svega kao bezbedni prostori za ekonomske aktivnosti, svakodnevni život i turističke posete (Harvey, 1989). To se ostvaruje na različite načine od kontrole putem video nadzora, preko fizičke kontrole do standardizovanih globalnih prostora (Davis, 1990; Soja, 1997). Pored toga, gradovi treba da budu poznati mobilnim pojedincima i turistima, a standardizovani globalni prostori

¹ Različiti segmenti analizirani su u tekstovima Petrović, 2020; Petrović & Toković, 2020; Spasić & Backović, 2020.

pružaju i osećaj poznatosti i sigurnosti. Oni omogućavaju lakše snalaženje ljudima jer počivaju na istim principima funkcionisanja, njihova spoljašnost je sličnog vizuelnog izgleda, kao i unutrašnja organizacija objekta.

Pored potiskivanja vernakularnog pejzaža (Hannigan, 1995) nastaju i hibridne forme u procesu globalizacije kulture (izvan strogo ekonomskog smisla). One se ispoljavaju u prilagođavanju globalne kulture lokalnom kontekstu (Appadurai, 1996), i tako se ukazuje na fenomen lokalne reinterpretacije globalnog. Paralelno hibridizacija uključuje modifikaciju lokalnih prostora u skladu sa globalnim procesima i interesima kapitala (Appadurai, 1996; Harvi, 2013).

U promovisanju potrošnje i kreiranju potrošačkih praksi važnu ulogu imaju mediji, tzv. mediascapes prema Appaduraju (Appadurai, 1996), oni tako omogućavaju dalje širenje konzumerizma. Urbani prostori predstavljaju manifestaciju globalnih tokova, bez obzira na kojoj poziciji se grad nalazi u globalnoj urbanoj hijerarhiji (Zukin, 1989). Tako i gradovi koji se nalaze na poluperiferiji i periferiji kapitalističkog sistema usvajaju preduzetničke strategije upravljanja (Harvey, 1989; Hall & Hubbard, 1996) i dominantno se usmeravaju na privlačenja globalnog kapitala u čijoj osnovi su ustupci kao što su obezbeđivanje zemljišta, poreske olakšice i subvencije. Završetak postsocijalističke transformacije i konsolidacija kapitalizma u Srbiji (Lazić & Cvejić, 2019) doveli su do modifikacije prostorne strukture Beograda, komercijalizacije prostora i turistifikacije (Petrović, 2026). Neoliberalna urbana politika orijentiše se na privlačenje kapitala, i kao razvoj grada predstavlja se otvaranje novih šoping centara, lanaca prodavnica, kafića i restorana globalnih brendova. U cilju kreiranja slike modernog grada, u takvoj koncepciji razvoja, naglašava se povećavanje broja globalno standardizovanih prostora u gradu.

Transformacija urbanog prostora pored globalne standardizacije obuhvata i porast socio-prostornih nejednakosti koji vode polarizaciji prostora. Urbana polarizacija manifestuje se u luksuznim prostorima i zatvorenim zajednicama, oni se predstavljaju kao „uspešni“, i getima i susedstvima siromašnih za koje se smatra da su „neuspešni“. U ovom radu urbana transformacija analizira se preko percepcije socio-prostorne nejednakosti u Beogradu i percepcije novonastalih globalno standardizovanih i lokalno specifičnih urbanih prostora. Globalno standardizovani prostori obuhvataju objekte različite namene od poslovnih centara, ekskluzivnih rezidencijalnih objekata, šoping centara do tematskih

parkova. Ali ne samo njih, već i sadržaje namenjene provođenju slobodnog vremena i turističkim aktivnostima: hotele, restorane (lance brze hrane i pića) i razne atrakcije. Njihova karakteristika je da nastaju usled širenja procesa diznifikacije (Zukin, 1998) i mekdonaldizacije prostora (Ritzer, 1993), koji ukazuju da se principi na kojima počivaju ova dva simbola potrošačkog društva, Diznilenda i Mekdonaldsa, prenose i na funkcionisanje ostalih gradskih sadržaja. Insisitira se na vizuelnoj koherentnosti prostora i njihovoj bezbednosti (kontrola se ostvaruje posredno i/ili neposredno, putem video nadzora i fizički). Pored njih kao globalni prostori najčešće se prepoznaju hoteli, restorani, prodavnice, ali i određene robne marke i različite nacionalne kuhinje. Lokalno specifična mesta, takođe, obuhvataju više tipova prostora, one koje prihvataju globalne standarde i modifikuje se u skladu sa njima, one koje nastoje da sačuvaju svoju autentičnost, i one koje usled globalizacije prostora i džentrifikacije nestaju. U radu se prikazuje perspektiva stručnjaka, i koji su prema njihovom shvatanju globalni i lokalni urbani prostori u Beogradu.

Metodološki okvir

Kako se socio-prostorne promene ispoljavaju na dva načina postavljena su dva osnovna cilja. Prvi cilj rada je da se utvrdi kako strani i lokalni stručnjaci percipiraju socio-prostorne nejednakosti u Beogradu. Drugi cilj odnosi se na percepciju konkretnih prostora, formiranje globalno standardizovanih i lokalno specifičnih urbanih prostora. Kao uži cilj pojavljuje se identifikovanje specifičnih lokalnih prostora u Beogradu. Analiza se zasniva na istraživanju „Teritorijalizacija transnacionalnih diskursa i praksi u Beogradu“ (2018/2019. godine), koje je obuhvatilo stručnjake – strane državljane koji su radili u Beogradu i lokalne stručnjake koji su profesionalno povezani sa inostranim kompanijama ili institucijama. Uzorak je činilo 42 ispitanika, uključujući 21 lokalna stanovnika i 21 stranca. Ispitanici su bili zaposleni u preduzećima, međunarodnim organizacijama, obrazovnim institucijama, nevladinim organizacije ili diplomatskim predstavništvima, i u svakodnevnom radu ostvarivali su kontakte sa inostranstvom. Važan kriterijum izbora inostranih stručnjaka je bio da su u vreme istraživanja živeli u Beogradu bar jednu godinu, a neki od lokalnih stručnjaka pored toga što su radili u stranim kompanijama ili agencijama i jedan deo školovanja završili su u inostranstvu. Navedeno pokazuje da svi ispitanici imaju bogato životno i radno iskustvo koje im omogućava da relevantno procenjuju stanje i

promene u Beogradu. U istraživanju je primenjen uzorak „grudva snega”. Intervjui u poduzorcima su numerisani od 1 do 21, tako što je ispred broja oznaka RD dodeljena lokalnim stručnjacima, a RF stranim. Navedeni citati u radu imaju šifre od RD1 do RD21, i od RF1 do RF21. Kako je reč o nalazima kvalitativnog istraživanja eksplorativnog karaktera, koje ima svoja ograničenja jer je u pitanju mali uzorak, i nalazi nisu reprezentativni za populaciju stručnjaka, tako nisu moguća uopštavanja. U slučajevima kada su uočene različite tendencije u percepcijama lokalnih i inostranih stručnjaka one će biti naznačene.

Polustrukturisani intervjui su sadržali sledeće teme: uslovi života – stanovanje, ishrana, provođenje slobodnog vremena; radni uslove – opremljenost poslovnog prostora, razmena znanja, opšti utisak o Beogradu (infrastruktura, prednosti i nedostaci u skladu sa potrebama i navikama ispitanika) i mobilnost. U radu percepcija urbane transformacija Beograda praćena je preko sledećih dimenzija: 1) socio-prostorne nejednakosti, 2) prisustvo globalno standardizovanih prostora, i 3) prisustvo lokalno specifičnih prostora. U skladu sa navedenim dimenzijama i ciljevima rada kvalitativni podaci su kodirani u programu MAXQDA.

Analiza rezultata i diskusija

Prvo će biti predstavljena percepcija socio-prostornih nejednakosti na nivou Beograda. Ispitanici su identifikovali rezidencijalnu segregaciju u gradu; oni izdvajaju elitna susedstva, susedstva srednje klase, i uočavaju polarizaciju centar - predgrađa. Među elitnim susedstvima navode se Dedinje i Senjak.

Drugačiji kraj. Senjak, lepe kuće i ograde, bašte i sve... (RF6)

Vidim na Dedinju i Senjaku odjednom sve te velike, luksuzne automobile. Očigledno je to kraj gde više živi bogati. (RF10)

Ispitanici su percipirali da srednja klasa živi u centru grada, na Vračaru i Dorćolu, ali oni uočavaju i promene koje se događaju u susedstvima na centralnim lokacijama.

A u centru, gde ja sada živim, rekla bih da i dalje živi srednja klasa koja je pre dvadesetak-tridesetak godina bila nešto viša klasa, a sada im je ostalo ono što su nasledili... Dakle, u centru je i dalje ta neka srednja klasa... (RD3)

Vračar se u poslednjih 15 godina promenio od prilično kul mesta do neke vrste „fudbalskog raja“ [smeh], malo je čudno... (RF18)

I mislim da ovde definitivno postoji velika razlika između onih koji mogu sebi da priušte te automobile koje vidite okolo i stanove na Vračaru, za koje iskreno ne znam kako se snalaze. I oni koji su srednja klasa... Upoređujući prosečnu platu sa cenama u gradu, mislim da se normalna porodica zapravo bori da sastavi kraj s krajem. Pogotovo ako imaju decu. (RF17)

Kao što prethodni citati pokazuju ispitanici su prepoznali da određene delove grada nastanjuju viša i srednja klasa, bez većih razlika u percepciji stranih i lokalnih ispitanika. Osim toga, oni su ukazali i na prostornu polarizaciju između centra grada i predgrađa.

Imate u Beogradu sa jedne strane one koji imaju sredstva za život, ima puno i siromašnih čim izađete iz šireg kruga centra. (RF16)

Da, posebno u kraju u kom živim, jer tu prolaze autobusi koji se kreću ka periferiji grada. Tu se baš vidi da su ljudi siromašniji u svakom smislu. Dok sam živela bliže centru to nije bilo toliko upadljivo. (RD6)

Prilikom poređenja perspektiva stručnjaka stranaca i lokalnih stručnjaka uočava se da je percepcija stranaca donekle ograničena, što su neki od njih i sami istakli, jer su više upućeni na centralne gradske lokacije, pošto žive i rade pretežno u njima.

Verovatno nisu toliko očigledne (socio-prostorne nejednakosti) u ova dva naselja (Vračar i Dorćol), jer su više naseljena srednjom klasom. Možda, zato što obično živim, radim, izlazim u ovim naseljima, nisam baš svestan klasnih razlika. (RF20)

Pored toga što su ispitanici, strani državljani, svesni da je njima donekle teže da primete klasne razlike među stanovništvom u svakodnevnom okruženju, oni su skrenuli pažnju na postojanje socijalne diferencijacije.

Ako šetam centrom grada, po načinu na koji se ljudi oblače ili ponašaju, ne vidite previše, naravno da možete prepoznati određene stvari... (RF10)

Klasne razlike su manje vidljive, u Škotskoj, ako vidim nekoga... mogu lakše da procenim... ali ovde ne možete da vidite kroz odeću, ovde čujete priče o ljudima kako žive... svesni ste ljudi koji su veoma siromašni. (RF19)

Istraživački nalazi ukazuju na socio-prostornu polarizaciju, ispitanici su uočili jaz među stanovništvom, kao i njegovo širenje. Ispitanici još navode

ukljanjanje beskućnika sa turističkih lokacija u Beogradu kojim se teži stvaranju slike poželjnog mesta.

Čini mi se da su socijalne razlike sve veće, a to je sve prouzrokovano nezaustavljivim merama štednje koje sprovodi ova državna vlast. (RD4)

Da, ima puno. Mislim da ima još većih socijalnih razlika... ali to je i u Slovačkoj, nekako se izgubio srednji sloj, srednja klasa. Vidite puno siromašnih i vidite ovih bogataša. (RF21)

Mnogo beskućnika i veoma siromašnih ljudi i znam da ono što imate u Beogradu je samo delić onoga što imate širom Srbije, i to je šokantno. S druge strane, imate ove ljude sa ovim velikim automobilima koji se stalno pokazuju... U kraju gde živim ima nekih starijih ljudi i jasno možete videti da nemaju novca... i to je zaista depresivno. (RF4)

... deo za turiste isključivo (je) za turiste i mislim da ih odatle sklanjaju u drugim gradovima, i da ih mi zato ne primećujemo. (RD8)

Kada se govorilo o segregaciji u gradskom prostoru, strani ispitanici su više ukazali na loš položaj Roma.

Imamo mnogo Roma u komšiluku i oni su fundamentalno isključeni iz ostatka društva, u ovom slučaju. Iako su dobro integrisani... i dalje se može videti isključenost i potpuna odvojenost njihovih života. (RF13)

Na veoma očiglednom nivou, Romi su potpuno isključeni. Da, najdrastičniji su Romi i beskućnici. (RF19)

Iako su se procesi komercijalizacije i privatizacije gradskih resursa i prostora intenzivirani, ispitanici smatraju da se i dalje može videti pozitivan uticaj razvoja ostvarenog tokom socijalističkog perioda. O ovoj temi posebno su govorili ispitanici stranci.

Primećuju se, ali bih rekao da, možda i zbog svog socijalističkog nasleđa, nije toliko stratifikovan kao što bi mogao da bude ili kao što možda druga mesta jesu... Pa primećuju se možda čak i samo u tom nekom novonastalom nouveau riche pokretu. Tu se primećuje da se ti ljudi iskaču, i da su očigledno bogatiji od drugih i to vole da istaknu... Kako se oblače, šta voze... kako se ponašaju... (RF14)

Mislim da to ima mnogo veze sa jugoslovenskom tradicijom urbanizacije i mislim da je to veliko nasleđe koje trenutno pomalo zaboravljamo... ovde deca uglavnom idu u školu... Znam vrlo malo mesta u Beogradu, a znam ih i u drugim gradovima u Mančesteru, Liverpulu, Londonu, gde su ljudi nezaposleni pet generacija i ne možete

ići jer je previše opasno... Koliko ja znam, ovde nemamo nikakva geta... ali mislim da je pomalo tužno što se čini da se sve više polarizuje, znate, ima nekih veoma bogatih ljudi, a onda mnogo veoma siromašnih ljudi. (RF18)

U nastavku rada analiziraju se promene prostorne strukture preko prisustva globalno standardizovanih i lokalno specifičnih mesta u Beogradu. Kao što je rečeno, globalno standardizovani prostori obuhvataju poslovne centre, ekskluzivne stambene komplekse i prostore namenjene turistima: hotele, restorane (lance brze hrane i pića) i šoping centre². Pojam lokalno specifično mesto je kompleksniji i može obuhvatati više različitih, pa i suprotstavljenih prostora. Od onih prostora koji prate i prihvataju globalne trendove, koji su ih inkorporirali, onih koji sadrže određene lokalne karakteristike, u većem ili manjem stepenu, preko mesta koja nestaju usled globalizacije prostora i džentrifikacije do marginalnih i suprotstavljenih prostora.³ Dalje u radu prikazuje se percepcija ispitanika globalnih i lokalnih urbanih prostora u Beogradu.

Punudu smeštaja za turiste u gradu ispitanici su ocenili kao dobru i raznovrsnu. Prema nalazima ovog istraživanja nisu identifikovane negativne posledice proširivanja turističkih kapaciteta na centralnim gradskim lokacijama sa kojim se suočavaju popularne turističke destinacije poput Barselone⁴ i Lisabona (Cocola-Gant & Lopez-Gay, 2020; Cocola-Gant & Gago, 2021).

Mislim da postoji sasvim dovoljno hotela, apsolutno svih kategorija... tih hostela, hotela, smeštajnih jedinica generalno... sve zavisi kakvi budžet imaju, ako dolaze privatno verovatno će ići na neke manje luksuzne hotele, ako dolaze poslovno ići će na luksuznije, tipa Radisson, Hilton, Hyatt i ostalo... (RD7)

Poznatih brendova hotela čini mi se da ima okej, dosta, i dovoljno različitih i opsega cena, a opet čini mi se da ima dovoljno i tih Air BnB-ova, stan na dan, hostela, može da se uklopi. (RD12)

² Takođe, reč je o jednom od simbola potrošačkog grada/društva.

³ Važna tema konzumiranja autentičnosti (Zukin, 2008) prevazilazi okvire ovog rada. Više o prelasku pionirske džentrifikacije u profitabilnu u Backović (2016, 2018).

⁴ Analizirajući podređivanje gradskog razvoja turistima i mobilnom stanovništvu na primeru Barselone Cocola-Gant i Lopez-Gay uočavaju rezidencijalnu koncentraciju stranaca u turistički popularnim delovima grada. Pored toga, novi stanovnici dominantno održavaju i kontakte sa strancima, tako potiskuju lokalno stanovništvo prostorno i socijalno, a uspostavljanje prostorne i socijalne segregaciju vodi sve većoj dualizaciji grada (Cocola-Gant & Lopez-Gay, 2020).

Sada imamo mnogo novih hotela... Da, i svi se renoviraju, mislim da se menja veoma brzo. A onda ima mnogo Air BnB-a, mnogo apartmana koje možete brzo iznajmiti itd. (RF18)

U daljoj proceni prisutnosti globalno standardizovanih mesta u Beogradu ispitanici su naveli šoping centre i globalne lance brze hrane i pića, kao i brendove brze mode, smatrajući da je ponuda slična kao u drugim gradovima – što jeste jedna od posledica neoliberalne globalne ekonomije.

... marke, Zara, Mango, Armani... to daje izgled svetskog grada jer smo sad dobili to, te radnje, kao što su ljudi pre kupovali u H&M, jer nije ga bilo kod nas, a to je imalo svoju draž, jer su ljudi voleli da kupe nešto čega nije bilo u Beogradu. Mislim da se sve više godinama Beograd globalizovao kao C&A, Lidl, Ikea... (RD18)

Pretpostavljam da je to Mekdonalds, ne znam... kako se zove KFC, drugi svetski brendovi koji su sad kod nas. Mislim da nemamo one Subway sendviče, ali Bože moj. (RD10)

Tržni centri izgledaju kao i svi drugi, barovi, neki restorani brze hrane. Tako da bih rekao da ih nema mnogo, ali dovoljno... Mekdonalds je definicija. Beograd na vodi, verovatno. Kada idete od Terazja do Kalemegdana, sve je više mesta koja izgledaju kao da bi mogla biti na glavnoj ulici bilo kog većeg grada. (RF19)

Kada se procenjuje način ishrane uopšte – ponuda namirnica i restorana u Beogradu istraživački nalazi pokazuju da je lokalno stanovništvo više zadovoljno internacionalnom ponudom i diverzifikacijom ishrane u odnosu na strance.

Sve više je mesta gde se nudi internacionalna kuhinja... Ali to je jedna od kosmopolitskih strana grada, da osim lokalne, vi imate priliku da probate i internacionlanu hranu - i francusku, indijsku, vijetnamsku. I ima sve više vegetarijanskih restorana, ali i vegetarijanaca... ali tu nedge potražnja prati ponudu, ili obrnuto. (RD18)

Po meni taj internacionalizam i jesu upravo ti restorani recimo veganske i vegetarijanske kuhinje, restorani i kafići gde je dozvoljeno uvođenje ljubimaca. (RD8)

Perspektiva stranaca je donekle drugačija u odnosu na lokalno stanovništvo, i oni smatraju da bi ponuda mogla da bude raznovrsnija u pogledu vrsta kuhinje, iako konstatuju da u gradu već postoji veliki broj ugostiteljskih objekata.

Definitivno ima mesta za izlazak, svakakva mesta: za kafu, kafane, fensi restorane. Možda mi nedostaju strani restorani. Imate nekoliko indijskih restorana, možda dva, italijanski, japanski... Obično ne idem na dosadna standardizovana mesta jer idem negde drugde. Na primer, u kafanu. (RF6)

Ne, nema dovoljno globalno standardizovanih mesta u smislu raznolikosti. Ne u smislu da ima više Mekdonaldsa ili KFC-a, ima mnogo takvih mesta, već više kao tajlandski ili japanski restorani. ... (nedostaju) restorani azijske hrane i još ulične hrane koja nije roštilj ili pekara. (RF20)

Ispitanici strani državljani, takođe, ukazuju da su u ponudi u prodavnicama i restoranima nedovoljno zastupljeni riba i morski plodovi. Nedostaje im način ishrane koji su usvojili u zemljama iz kojih oni dolaze.

Moja potreba da jedem morsku ribu... to mi zaista nedostaje... U Norveškoj jedemo puno ribe... poseban bakalar, bakalar. (RF6)

Nema dovoljno restorana sa svežim morskim plodovima. A restorani sa morskim plodovima su obično skupi i nisu dobri, obično su to zamrznute stvari. Voleo bih da imaju redovne, sveže, zalihe svaka dva dana. (RF10)

Moja mama je mediteranskog porekla, spremala je mediteransku hranu, povrće i morske plodove, ne toliko crvenog mesa, tako da kada sam došla ovde nisam mogla da nađem pristojno mesto gde bih mogla da kupim ribu i morske plodove i nastavim svoje dijetetske navike. (RF12)

Homogenizacija prostora je posledica plasiranja standardizovanih globalnih prostora - poslovnih distrikta, elitnih rezidencijalnih kompleksa i prostora potrošnje (Harvey, 1990; Zukin, 1998) u gradove bez obzira koju poziciju zauzimaju u globalnoj hijerarhiji gradova. Usled kloniranja istih sadržaja nastaju tako neprepoznatljivi urbani prostori koji brišu kulturno-istorijske razlike lokalnog ambijenta. Jedan broj ispitanika je iskazao kritiku prema ovakvim procesima koji dovode do istiskivanja vernakularnog pejzaža u Beogradu.

Mislim da je toga i previše ako mene pitate. Možda će neko da zameri i da kaže, pa nema Sheratona, otkud znam, neki lanac hotela, ali meni se to ne dopada, to je negtaivna strana globalizacije. Jer recimo gde god da odem na svet, ne mogu da vidim ništa specifično, nego će svaki čovek kada vidi Mekdonalds otići u isti... ne treba da bude sve isto u svakom gradu, onda čovek ne bi trebalo da putuje nikada. (RD21)

U zadnjih pet godina izgradilo (se) puno lanaca, pogotovo sa tim šoping molovima. Ali to ne daje neki poseban, to nije nužno pozitivna stvar, to daje izgled svih gradova da budu isti... Ušće, Rajičeva, meni je sve to isto... I Beograd na vodi, mislim ništa mi to nije simbolično, niti unikatno. (RD14)

Mnogo radim u Abu Dabiju i to je najdosadnije mesto koje poznajem, ali je potpuno globalizovano, nema ničeg lokalnog. I mislim da uopšte ne bi trebalo da gledamo na globalizovane stvari jer mislim da je naša niša kao grada, ili naš značaj kao grada, ono što imamo, a što nije globalizovano. (RF18)

Iako se prepoznaju prednosti koje imaju standardizovani prostori za turiste jer im pružaju osećaj poznatog, ispitanici, i lokalni stanovnici i stranci, više naglašavaju važnost lokalno specifičnih prostora. Oni većinski zauzimaju kritički stav prema standardizovanim mestima, i posebno se kritikuje porast broja šoping cenatara jer oni ugrožavaju lokalnu osobenost grada.

Šoping molova ima dovoljno, možda i previše... možda nam fali nešto prepoznatljivije kao lanac kafe, restorana, neki Starbucks⁵, Burger King, mislim ne bih ja tamo jeo, ali bi strancima bilo lakše, Hard Rock Caffè⁶ isto, tog tipa nešto, što je standardizovano dovoljno i neće da se rizikuje time. (RD12)

I restorana i kafića i šoping molova, previše po mom mišljenju, ali ok, u tom svetskom nivou kao gradovi da. Mislim da ima sve što zahteva jedna metropola... Kafića i restorana ima previše, ali dobro to jeste bitno za jedan svetski grad koji privlači turiste. (RD8)

Globalna standardizacija je previše za mene. Zadovoljan sam Beogradom kakav jeste, u tom smislu... Mislim da je Beograd uradio prilično dobar posao time što nema previše stvari globalno standardizovanih. (RF13)

Mislim da ima (generalno) previše standardizovanih mesta. Beograd ima jedno lice što se tiče provoda, izlazaka, mesta gde ljudi izlaze svakog tipa koji su jako specifični i jako individualni i mislim da je to posebno lice Beograda i bilo bi šteta da se ulazi u tu globalnu standardizaciju... Bolje je da Beograd ostane tako sa lokalnim licem. (RF16)

⁵ Starbucks u Beogradu je otvoren 2019. godine u šoping centru Rajičeva.

⁶ Najavljeno je otvaranje 2026. godine.

Kao što prethodno navedeni citati pokazuju ispitanici u većini kritikuju standardizaciju urbanih prostora i njegovu komercijalizaciju, ali postoje i retki slučajevi prihvatanja ovih procesa.

Ja sam se recimo silno obradovao kada je došao KFC. Ja to toliko volim, volim taj ukus, iako ja ne bih sedeo tamo svaki dan. Vidim sad dolazi Starbucks... ja sam mislio kad se Ikea otvorila da neću izlaziti iz nje. Skoro svaki moj peti odlazak kolima u inostranstvo je bio kao idemo i do Ikee, što zbog potrošačkog pritiska... Sad moram da priznam da kada recimo otputujem u inostranstvo, ja više ništa ne kupujem, što je odlično! Znači da se ponuda baš izjednačila. (RD17)

Prilikom procene globalnih standarda, jedan broj ispitanika, među kojima preovlađuju stranci, je sintagmu *globalni standardi* doveo u vezu sa dozvoljenim pušenjem u zatvorenim prostorima, i izrazio negodovanje zbog rasprostranjenosti takve prakse u Beogradu/Srbiji.

Jedino što je ispod standarda je pušenje. To bi trebalo da bude regulisano. (RF3)

Ali pušenje je dozvoljeno praktično svuda. Zapravo je smešno kada odete u restoran i tražite deo za nepušače, a dobijete sto odmah pored stola za pušače. (RF4)

U vezi sa globalnim standardima još je konstatovano da restorani nemaju Mišelinovu zvezdicu. Prvi Mišelinov vodič za Beograd objavljen je 2022. godine i jedan broj restorana dobio je tada preporuku.

Nema Mišelinove zvezdice – što me čudi. Tako da ja bih očekivao da ima veći broj takvih restorana. Obzirom na ljubav Beograđana prema hrani, izlascima... kad su ugostiteljski objekti u pitanju, mislim da je generalni nivo u Beogradu viši nego što je u Amsterdamu. Što se tiče uređenosti, izgleda, dizajna, kvaliteta proizvoda koji se služe. (RF14)

Kao globalno mesto sa lokalnim specifičnostima ispitanici su izdvojili *Beton halu*:

Meni je najpriятnija Beton hala. To mi je najzanimljivije kako je uklopljeno u postojeći objekat... i pristojno je, prijatno je, nije masovno i masivno, tako da, nekako zadržao je svoju autentičnost, a napravi se glamuroznim. (RD14)

Ako bih morao baš nešto da izdvojim, impozantno je za strance, na primer, da vide Beton halu. (RF14)

Prilikom procenjivanja lokalno specifičnih mesta navode se restorani, kafane, kafići, mesta za izlaske, pijace i Čumić distrikt (jedino prepoznato mesto koje nudi radove lokalnih umetnika). Skadarlija je identifikovana kao tipičan predstavnik nacionalne kuhinje, i mesto namenjeno turistima, što su više istakli lokalni ispitanici.

Skadarlija tipično mesto za posetu restorana i slično... Mislim da (turisti) idu na standardne neke lokacije (Knez), mislim da oni ne idu tolko da istražuju nešto sa strane. (RD7)

Dobro Skadarlija na prvom mestu gde je sve podređeno tome da kažem, ali može i u drugim delovima grada da se nađe. Ali mislim da je prvenstveno nama ugostiteljstvo primarno ... Orašac, to je isto kao starija neka kafana... mislim opet su to neke više kafane, kao što je Mala Maca... ali ipak dočarava taj naš duh, karirani stolnjaci itd. (RD8)

Što se tiče restorana, domaće hrane, ima veliki broj, recimo od Čubure do Stare Hercegovine, i nekih koji se nalaze u samoj Skadarliji, koji postaju vrlo komercijalizovani, ono što je pretpostavljam okej, i treba da postoji tako nešto, do onih nekih tako, ne previše fensi kafana koji imaju dobru hranu, kao npr. škembići u Mornaru preko puta Doma omladine. (RD19)

Kada dođu stranci, vodim ih u domaće restorane, ne postoji specifičan neki, to je Skadarlija, ili Znak pitanja, Vuk. Moji gosti često vole da pojedu pljeskavicu na ulici. (RD21)

Često imamo delegacije iz Austrije i uvek traže da idu u tipičan restoran, a mi obično idemo u restorane tipa „kafana“ ili u moderne srpske restorane, a ima ih mnogo... Kada su u pitanju kafane, idemo u Skadarliju... ali kada želimo da pokažemo srpsku hranu plus neki moderan restoran, idemo u Nacionalnu klasu... (RF4)

Pored restorana na centralnim gradskim lokacijama ispitanici, i lokalni stanovnici i stranci, izdvojili su i one u Zemunu, i na keju.

Za domaću kuhinju, restorane i kulturu, to je Skadarlija, i onaj deo Zemuna, gornji deo... Ovo je nešto što vuče na turski momenat, ono gore je neka Vojvodina, Austro-ugarska (Zemun), i super je imati obe te stvari, meni je to super, i idem tamo i bez stranaca, mislim sa svojim prijateljima. (RD9)

U Zemunu ima dosta tih nekih restorančića... ukoliko stranci rade u nekim stranim kompanijama njih gledaju da vode u mesta sa domaćom hranom, primera radi Skadarlija jeste takva, ima dosta domaće kuhinje,

imaju oni i internacionalnu tu ubačenu, ali generalno ima dosta domaće kuhinje... (RD7)

Kada odete u Zemun, na primer u Šaran, muzika tamo je, po mom mišljenju, tipična srpska. Retko ćete tamo naći internacionalnu muziku. Ima više Srba tamo, tako da je verovatno tipičnije nego u Skadarliji, koja je lepa, ali ne i autentična. (RF5)

Naredna, očekivana osobenost Beograda je noćni život tako da ispitanici spominju i mnoga mesta za izlazak koje prema njihovom mišljenju poseduju lokalne specifičnosti.

Blaznavac, KC Grad, to su mesta gde... kuda najčešće idem i zbog toga to kažem. (RF8)

Raznorazne kafane, Cetinjska opet, Sava mala, Ada Ciganlija, splavovi, ceo Dorćol. (RF16)

Treba skrenuti pažnju da se jedan broj ispitanika kritički odnosi prema pravcu razvoja grada, njegovoj džentrifikaciji i komercijalizaciji koja je njen sastavni deo.

Nešto što me sada impresionira je sva ta gradnja na obali. Mislim da pokušavaju da stvore lažni otmeni kraj. Dakle, to je možda globalni standard, ali mislim da se ne uklapa u Beograd. (RF17)

Da, mislim da je imamo, ali gubimo dosta. Dakle, stare „prljave“ kafane prilično brzo nestaju i postaju neka vrsta „turbo folk prodavnica“, što ne mislim da su beogradske kafane nekada bile... Ali još uvek ih možete naći, tu su Čubura, Mikan u centru grada, to je kao srpski restoran koji ima dosta lokalnog ukusa... i mislim da je zaista važno da nastavimo sa takvim stvarima i da ne ciljamo previše na globalnu kuhinju. Znaite, Vapiano nije cilj... (RF18)

Analiza intervjua pokazala je da pored kafane pijaca predstavlja osobeno lokalno mesto. Strani ispitanici u odnosu na lokalne posebno skreću pažnju da oni u svojim zemljama nemaju zelene pijace, i da se kupovina obavlja pretežno u supermarketima, a to su objekti koji ne ostavljaju mogućnost ličnijeg doživljaja prostora, i ne predstavljaju prijatno mesto za boravak.

Ja zaista volim zelene pijace, tako da su pijace zaista lepa stvar koju Beograd ima. (RF20)

Ja volim da idem na pijacu. Ja provedem tamo dva-tri sata. Onako da se šetam, da biram... Ja uživam u tome. (RF7)

O, da, mnogo volim pijace. Više volim da idem na pijacu nego u supermarket. (RF13)

Zelene pijace jako obožavam zato što to nemamo u Češkoj. U Češkoj može da se kupi voće i povrće samo u supermarketima, i nije to baš ukusno, a ovdje to je mislim sveže, ne baš uvek, ali mnogo bolje nego u Češkoj. (RF8)

Ponekad idem sa mužem, kada je lepše vreme, i on me povede, to je neka vrsta malog turističkog putovanja, to nemamo baš toliko u Americi. (RF11)

Zelene pijace da, ako imam vremena. Imaju odlične proizvode. Zapravo me podseća na Pariz. (RF2)

Prema mišljenju ispitanika, i lokalnih stanovnika i stranaca, odlazak na pijacu doživljava se kao prijatna aktivnost, pored toga oni naglašavaju da pijace nude sveže i kvalitetnije proizvode u odnosu na supermarkete.

A zelene pijace, pa mogu da uzmem nešto što je sveže, što nije zamrznuto, zaleđeno, i ostalo, koliko toliko sveže, uspem da nađem nekoga ko je proveren, da nešto nije uzgajano u nekim suludim okolnostima, i čudnim zemljištima, opet, bolje je nego da uzimam nešto što je osušeno i da nema nekih nutritivnih vrednosti. (RD13)

...u blizini „pijace“, one koja se zove Kalenić, tako da je to zaista zgodno, sve je sveže svaki dan. (RF12)

Imam pijacu pored kuće i imam utisak da zavisno od sezone mogu da dobijem lokalne i bolje proizvode. (RF16)

Iz svega prethodno navedenog zaključuje se da većina ispitanika preferira kupovinu na pijaci, i da takva vrsta kupovine predstavlja prvi izbor ukoliko ispitanici imaju mogućnosti.

Zelene pijace da, između ostalog imam ovde u kraju jednu, tako da u principu ukoliko imam opciju da kupim povrće na pijaci, kupiću ga, osim ako nisu temperature nula stepeni. (RD7)

Pijaca (je) tu na Banovom brdu, i nekako mi je normalno da kupujem voće i povrće na pijaci, ne u Maxiju, cene su isto pristupačne. (RD10)

I na kraju Čumić distrikt je izdvojen kao jedno od retkih mesta koje sadrži radove lokalnih umetnika, međutim, ispitanici smatraju da ni on nije dovoljno prepoznat i poznat, i da nema odgovarajuću podršku lokalnih vlasti.

Ima Čumićevo sokače, kao dizajnerski cnetar domaćih kreatora, ali ja ne znam ljude koji idu tamo, to je izolovano, morati znati gde je da bi

ušli, kao stranac to ne možete da znate. Mislim koga zanima, on će to pronaći, ima i keramičara... (RD18)

Ima ih, ali bi moglo da ih bude više. Nažalost takva mesta nastaju u delovima grada koji se dugo ne koriste, pa se na taj način doživljavaju, samo što umesto da postoji mogućnost podrške grada ili lokalne samouprave ili lokalne opštine da neguje tako nešto i razvija, odnosno do momenta dok se ne vidi potencijal takvog mesta koje je razvijeno zahvaljujući mladima... Čumić distrikt koji ima lokale gde domaći (umetnici) izlažu svoje proizvode, gde prodaju svoju robu mladi dizajneri. Ima ih dosta i na Dorćolu, u nekim ulicama koje nisu povezane, mislim kako da kažem, nisu grupisane na specifičan način. Recimo u Đure Đakovića ima različitih objekata i nekog miksa. (RD19)

Ono što mi se dopada sve što ima veze sa našim domaćim dizajnom, mislim da je veoma važno i to treba negovati je recimo Čumić distrikt, i tamo možete da nađete i poklon i da je toliko specifično i unikatno od čašice za rakiju, do nakita, a ne zaostajemo ni po pitanju garderobe, tu ima odličnih mladih kreatora. (RD21)

Kreatore i domaće dizajnere i umetnike ne prepoznaju ni svi lokalni ispitanici čime se potvrđuje prethodni nalaz da Čumić distrikt nije dovoljno poznat.

Dizajnerske robe domaćih kreatora ja znam za jednu prodavnicu iskreno u Beogradu... znam možda za par da su ajde domaći proizvođači ... Tako da mislim da su mnogo više zastupljene strane, ako gledamo tim domaćim kreatorima ili tim modnim markama. (RD7)

O domaćim kreatorima ne znam. Mislim ima nekih ljudi koji se ovako honorano, privatno bave ručnim radovima, izradom torbica, nakita, ali ne mislim da stranci to mogu da vide. Mislim verovatno ih ima, ali verovatno nisu na nekom upečatljivom mestu izraženi da neko ko ne poznaje grad, da će nabasati na njih. (RD12)

Ne baš. Mislim može da se nađe ako lično znaš, ali ovako, ne. (RD13)

Zaključak

U radu percepcija socio-prostornih promena u Beogradu praćena je preko percepcije socio-prostornih nejednakosti, prisustva globalno standardizovanih prostora i lokalno specifičnih prostora. Analiza je pokazala da strani i lokalni stručnjaci uočavaju rezidencijanu segregaciju (elitna susedstva, susedstva srednje klase na centralnim gradskim

lokacijama), i polarizaciju između centra grada i periferije. Ispitanici su neupitno identifikovali socio-prostornu diferencijaciju. U pogledu drugog postavljenog cilja koji se odnosi na formiranje globalno standardizovanih i lokalno specifičnih urbanih prostora u Beogradu, ispitanici konstatuje da grad sadrži dovoljno globalno standardizovanih prostora. Na osnovu istraživačkih nalaza uočava se i da jedan broj ispitanika kritikuju komercijalizaciju i turistifikaciju gradskog prostora.

Prilikom identifikovanja specifičnih lokalnih prostora u Beogradu većina ispitanika izdvojila je kafanu i pijacu. Posebno mesto zauzima Skadarlija koja je prepoznata kao glavna turistička lokacija. Izdvojeni su još i različiti restorani, kafići i mesta za izlaske. Kao jedino mesto koje sadrži radove lokalnih umetnika i dizajnera naveden je Čumić distrikt, a i za njega se konstatuje da nije dovoljno poznat, što pokazuje da takvih prostora nema dovoljno u Beogradu.

Od perioda kada je realizovano istraživanje urbana transformacija Beograda je značajno intenzivirana. Tako, Beograd na vodi, koji se među ostalim kompleksima izdvaja po veličini, menja centralni deo grada džentrifikujući veliki prostor, i socio-prostorne posledice procesa privatizacije i komercijalizacije gradskog prostora danas su izrazitije i očiglednije, otuda treba imati u vidu ograničenja predstavljenih nalaza. Takođe, radi se o kvalitativnom istraživanju eksplorativnog karaktera na prigodnom uzorku, i nalazi otuda nisu reprezentativni, niti se mogu generalizovati na celokupnu populaciju stručnjaka. Međutim, kako su istraživanja urbanih fenomena i promena retka, ovi istraživački nalazi nam pružaju mogućnosti da sagledamo promene u Beogradu u tom vremenskom trenutku, krajem druge decenije XXI veka, i omogućiti će poređenja sa narednim istraživanjima ovih fenomena. Kako se grad suočava sa radikalnom izmenom urbane strukture, ubrzanom privatizacijom i komercijalizacijom prostora usled realizacije različitih urbanih sadržaja (poslovnih, stambenih, maloprodajnih, sportskih, turističkih), neophodna su buduća kvantitativna i kvalitativna istraživanja koja bi ispitala da li i kako su se uočene percepcije promenile.

Zahvalnica

Tekst je nastao u okviru naučnoistraživačkog rada na Univerzitetu u Beogradu – Filozofskom fakultetu (broj ugovora 451-03-33/2026-03/200163) koji je finansijski podržalo Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

Literatura

- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota.
- Backović, V. (2016). Dominantni pristupi u proučavanju procesa džentrifikacije. *Sociologija*, 58(3), 372–388. <https://doi.org/10.2298/SOC1603372B>
- Backović, V. (2018). *Džentrifikacija kao socioprostorni fenomen savremenog grada*. Čigoja štampa; Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta.
- Brenner, N. (2019). *New Urban Spaces: Urban Theory and the Scale Question*. Oxford University Press.
- Castells, M. (1989). *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional Process*. Oxford; Basil Blackwell.
- Castells, M. (2000). *Uspon umreženog društva*. Golden marketing.
- Cocola-Gant, A., & Gago, A. (2021). Airbnb, buy-to-let investment and tourism-driven displacement: A case study in Lisbon. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 53(7), 1671–1688, <https://doi.org/10.1177/0308518X19869012>
- Cocola-Gant, A., & Lopez-Gay, A. (2020). Transnational gentrification, tourism and the formation of ‘foreign only’ enclaves in Barcelona. *Urban Studies*, 57(15), 3025–3043. <https://doi.org/10.1177/0042098020916111>
- Davis, M. (1990). *City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles*. Verso.
- Friedmann, J. (1995). The world city hypothesis. In P. Knox & P. Taylor (Eds.), *World Cities in a World-System* (pp. 317–332). Cambridge University Press.
- Hall, T., & Hubbard, P. (1996). The entrepreneurial city: new urban politics, new urban geographies? *Progress in Human Geography*, 20(2), 153–174. <https://doi.org/10.1177/030913259602000201>
- Hannigan, J. (1995). The Postmodern City: A New Urbanization?. *Current Sociology*, 43(1), 151–217.
- Harvey, D. (1989). From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, 71(1), 3–17. <https://doi.org/10.2307/490503>
- Harvey, D. (1990). *The Condition of Postmodernity*. Blackwell.
- Harvi, D. (2013). *Pobunjeni gradovi*. Mediterran publishing.
- Krätke, S. (2014). Cities in contemporary capitalism. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(5), 1660–1677. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12165>
- Lazić, M., & Cvejić, S. (2019). *Stratifikacijske promene u periodu konsolidacije kapitalizma u Srbiji*. Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Petrović, J., & Toković, M. (2020). Global-local knowledge exchange and the emergence of translocal spaces in the city: the case of Belgrade. *Sociologija*, 62(4), 590–611. <https://doi.org/10.2298/SOC2004590P>

- Petrović, M. (2020). Whether transnational middle-class migrants perceive Belgrade as an attractive and comfortable city. *Sociologija*, 62(4), 549–568. <https://doi.org/10.2298/SOC2004549P>
- Petrović, M. (2026). *Prostorna sociologija: sociologija grada*. Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. <https://doi.org/10.46793/6427.400.5.P>
- Ritzer G. (1993). *The McDonalidization of Society: An Investigation into the Changing Character of Contemporary Life*. Pine Forge Press, Sage Publications.
- Sassen, S. (1995). On concentration and centrality in the global city. In P. Knox & P. Taylor (Eds.), *World Cities in a World-System* (pp. 63–75). Cambridge University Press.
- Sassen, S. (1996). Whose City Is It? Globalization and the Formation of New Claims. *Public Culture*, 8(2), 205–223. <https://doi.org/10.1215/08992363-8-2-205>
- Soja, E. (1997). Six discourses on the postmetropolis. In S. Westwood & J. Williams (Eds.), *Imagining Cities*. Routledge.
- Spasić, I., & Backović, V. (2020). Urban identity of Belgrade: perfect chaos, imperfect balance, *Sociologija*, 62(4), 569–589. <https://doi.org/10.2298/SOC2004569S>
- Zukin, S (1998). Urban Lifestyles: Diversity and Standardisation in Spaces of Consumption. *Urban Studies*, 35(5-6), 825-839. <https://doi.org/10.1080/0042098984574>
- Zukin, S. (1989). *Loft Living: Culture and Capital in Urban Change*. Rutgers University Press.
- Zukin, S. (2008). Consuming authenticity, *Cultural Studies*, 22(5), 724-748, <https://doi.org/10.1080/09502380802245985>

Global and Local Urban Spaces in Belgrade: Perception of Socio-Spatial Changes and Inequalities*

Vera Backović

University of Belgrade – Faculty of Philosophy, Belgrade, Serbia

Global economic connectivity, shaped by neoliberal dominance, shapes the urban structure of contemporary cities. Among the various strategies of entrepreneurial urban policy, the consumption of urban diversity stands out, which includes combining globally standardised spaces and local ones while transforming the city space in accordance with the demands of capital. The paper analyses perceptions of socio-spatial change in Belgrade on two levels: first, socio-spatial inequalities; second, the emergence of globally standardised and locally specific urban spaces. The analysis is based on data from the qualitative research "Territorialization of transnational discourses and practices in Belgrade", which the Institute for Sociological Research of the Faculty of Philosophy of the University of Belgrade carried out in late 2018 and early 2019 on a sample of 42 experts. Half of the interviewees are foreigners who lived and worked in Belgrade, while the other half are local residents whose work is connected with foreign companies or institutions. The MAXQDA program was used to analyse qualitative data. The research findings show that the respondents recognise the socio-spatial differentiation and criticise the commercialisation of the city space, while the kafana and the pijaca (green market) stand out among the local urban spaces.

KEYWORDS: socio-spatial inequalities / commercialisation / globally standardised space / local space / Belgrade

PRIMLJENO: 11. 5. 2026.

REVIDIRANO: 31. 7. 2026.

PRIHVAĆENO: 15. 9. 2026.

* Predloženo citiranje: Backović, V. (2026). Globalni i lokalni urbani prostori u Beogradu: Percepcija socio-prostornih promena i nejednakosti. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 45(2), pp. <https://doi.org/10.47152/ziksi2026023>

©2026 by authors



This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).